

Utges av Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmiljö-

verket, Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen

TEMA: FÖRÄLDRAR I ARBETSLIVET

I Sverige finns en politisk ambition att möjliggöra för individer att kombinera förvärvsarbete med familj. I detta nummer av Arbetslivsfakta jämförs situationen i arbetslivet för kvinnor och män med och utan barn.

Fruksamheten, antal födda barn per kvinna, har varierat kraftigt i Sverige, dock utan att sjunka så lågt som i flertalet andra europeiska länder. Efter en nedgång i fruktsamheten, till som lägst 1,5 barn per kvinna 1999, har den stigit till 1,7 år 2003. Samtidigt väntar kvinnor och män längre innan de blir föräldrar, vilket har ett tydligt samband med höjningen av åldern för etablering på arbetsmarknaden. År 2003 var förstagångsmamman i genomsnitt nästan 29 år och förstagångspappan var drygt två år äldre.

I Sverige bor närmare två miljoner barn, det vill säga personer under 18 år, varav 98 procent fortfarande bor kvar hos minst en av sina föräldrar. Andelen som bor med ensamstående föräldrar har ökat från 13 procent 1990 till nästan 22 procent 2002. Fem procent är födda utomlands och 19 procent är födda i Sverige med minst en förälder född utomlands.

Föräldrars arbetskraftstatus 2003

	16-44 år		45-64 år	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ensamstående				
Med barn 0-16 år	124 000	50 000	40 000	24 000
Sysselsatta (%)	72	83	79	85
Arbetslösa (%)	6	6	4	4
Ej i arbetskraften (%)	21	11	17	11
Utan barn	526 000	780 000	252 000	241 000
Sysselsatta (%)	52	56	68	66
Arbetslösa (%)	4	6	2	5
Ej i arbetskraften (%)	44	38	30	29
Sammanboende				
Med barn 0-16 år	708 000	603 000	161 000	267 000
Sysselsatta (%)	82	91	89	89
Arbetslösa (%)	3	3	2	3
Ej i arbetskraften (%)	15	6	9	7
Utan barn	294 000	289 000	700 000	642 000
Sysselsatta (%)	77	84	75	79
Arbetslösa (%)	5	5	2	3
Ej i arbetskraften (%)	18	12	22	18

Not. Med barn avses här hemmavarande barn. Vid gemensam vårdnad räknas det som att båda föräldrarna har hemmavarande barn.

Källa : SCB:s Arbetskraftsundersökningar (AKU) 2003

- **Män alltmer föräldralediga men småbarnsmödrar mest frånvarande**
- **Ensamstående mödrar mest beroende av ekonomiskt stöd**
- **Större sjuknärvaro bland föräldrar**

ANKNYTNING TILL ARBETSMARKNADEN

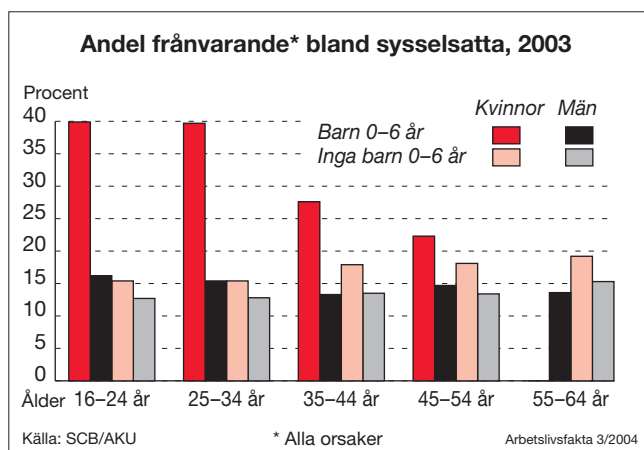
Könsskillnaderna som alltjämt råder på arbetsmarknaden blir särskilt utpräglade när män och kvinnor får barn. Det gäller bland annat arbetskraftsdeltagande, arbetsnärvaro och karriär. Svenska småbarnsmödrar har dock en internationellt sett hög sysselsättningsgrad. Unga, både män och kvinnor, har en i stort sett likvärdig ställning på arbetsmarknaden. Kvinnorna har till och med i vissa fall ett försprång tack vare bättre utbildningsmeriter. Att kvinnor oftare än män kommer att ta ut lång föräldraledighet kan dock tidigt påverka arbetsgivarnas vilja att anställa och beförtra kvinnor. Arbetsgivarnas syn på äldre arbetskraft kan dessutom vara ett hinder för kvinnor att satsa på karriären när barnen vuxit upp.

Fortfarande är det kvinnor som i störst utsträckning sköter vården av de egna barnen. De tar ut huvuddelen av föräldrapenningen, har ofta deltidsarbete när barnen växer upp och stannar oftare hemma när barnen är sjuka. Betydligt fler kvinnor än män är dessutom ensamföräldrar. Allt detta begränsar möjligheterna för framför allt småbarnsmödrar att byta arbete, samt att höja sin kompetens och lön. Motsvarande gäller inte alls för männen, där de med barn har en starkare anknytning till arbetsmarknaden än de utan barn. Det kan bero på både vilka som blir föräldrar och attityder på arbetsplatsen. Detta kan i sin tur innebära att nyblivna fäder på många arbetsplatser kan få svårt att ta ut någon längre föräldraledighet. Stora attitydförändringar krävs för att skapa full jämställdhet på arbetsmarknaden.

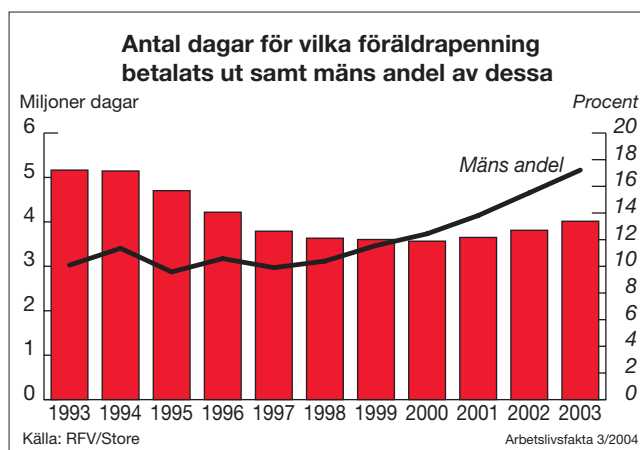
År 2003 ingick 85 procent av kvinnorna och 89 procent av männen i åldrarna 25-54 år i arbetskraften. Könsskillnaderna är betydligt större bland småbarns-

I Arbetslivsfakta redovisas aktuell och samlad information om utvecklingen inom arbetslivet. Ytterligare exemplar och tidigare nummer kan beställas från Publikationsservice, Arbetsmiljöverket, Box 1300, 171 25 Solna, tel 08-730 97 00, fax 08-730 98 17. Arbetslivsfakta och OH-bilder kan också hämtas från www.av.se och www.rfv.se

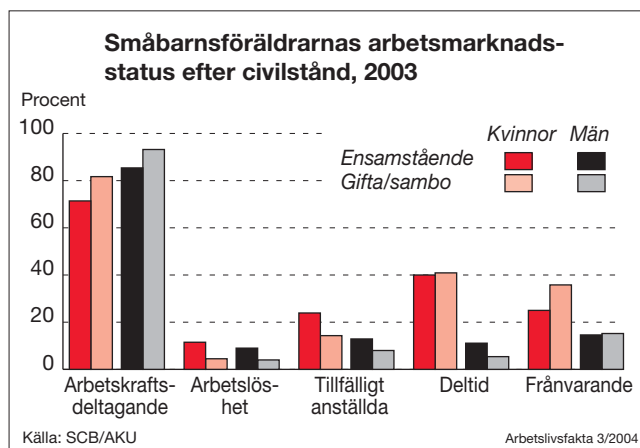
föräldrar där 80 procent av kvinnorna och 93 procent av männen ingick i arbetskraften. Könsskillnader i arbetskraftsdeltagande är särskilt stora bland de utrikesfödda. Bland de svenska medborgarna har den klassiska hemmafrun till största delen spelat ut sin roll. Under 2003 uppgav sig endast 50 000 kvinnor i landet (enligt SCB:s Arbetskraftundersökning, AKU) arbeta i eget hushåll. Tyngdpunkten ligger på de mest reproduktiva åldrarna, i synnerhet 25–34 år. I denna grupp finns en överrepresentation av utrikesfödda kvinnor. Nivån har de senaste åren legat relativt konstant, efter att kontinuerligt ha fallit under större delen av 1900-talets senare hälft.

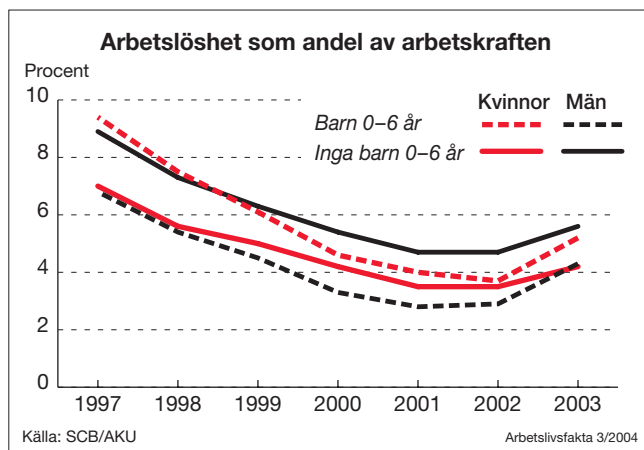
Det finns betydande skillnader mellan kvinnor med barn och kvinnor utan barn i fråga om frånvaron från arbetsplatserna. Bland personer utan egna barn är frånvaron relativt jämnt fördelad mellan kvinnor och män, med en viss överrepresentation av sjukfrånvaro bland kvinnorna. Bland föräldrar, i synnerhet småbarnsföräldrar, är många fler kvinnor än män frånvarande på grund av vård av barn. Bland de sysselsatta småbarnsmödrarna var 19 procent heltidsfrånvarande på grund av föräldradledighet eller vård av sjuka barn år 2003, jämfört med bara 3 procent av småbarnsfäderna. Män har i allmänhet starkare ekonomiska drivkrafter att begränsa föräldradledigheten, eftersom de i regel har högre lön än kvinnorna. Lång föräldradledighet begränsar dessutom möjligheten till löneutveckling betydligt mer för män än för kvinnor. Bland sammanboende män med barn kompenseras deras frånvaro för vård av barn till viss del av att de är sjuka mer sällan än män utan hemmavarande barn. Totalt var nästan 34 procent av kvinnorna med barn under sju år frånvarande från arbetet, jämfört med 14 procent av männen med småbarn. Även deltidfrånvaron bland föräldrar var störst bland kvinnorna, men skillnaden var mindre uttalad. Sedan slutet av 1990-talet har emellertid mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar ökat, från 10 procent 1997 till drygt 17 procent 2003.

Kvinnor arbetar betydligt oftare deltid än män, framför allt om de har barn. Under 2003 arbetade 36 procent av kvinnor med barn under 17 år deltid, jämfört med 6 procent av män med barn under 17 år. Dessutom är det fler småbarnsfäder än småbarnsmödrar som arbetar mer än ordinarie arbetstid. Medelantalet arbetade timmar per vecka uppgick 2003 för kvinnor och män med barn under sju år till 30,7 respektive 39,5, att jämföras med 33,5 respektive 38,8 för övriga kvinnor och män. Bland de anställda har 15 procent av småbarnsmödrarna och 8 procent av småbarnsfäderna tidsbegränsad anställning.

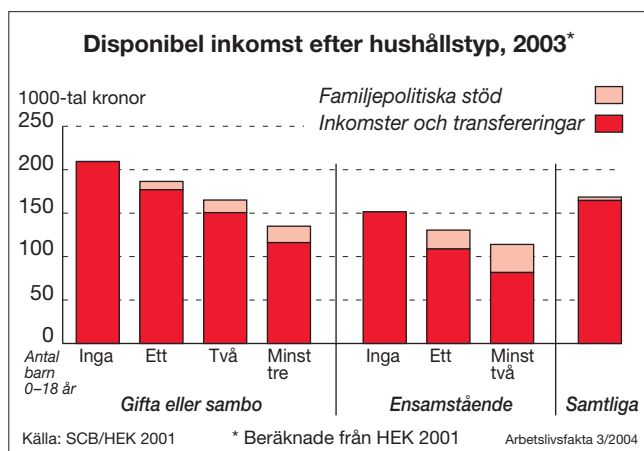

En särskilt utsatt grupp på arbetsmarknaden är ensamstående småbarnsföräldrar. Arbetskraftsdeltagandet för småbarnsföräldrar uppgick till 71 procent bland kvinnorna och 85 procent bland männen. Den relativa arbetslösheten uppgick till 11 procent för kvinnorna och två procentenheter lägre för männen. Vidare hade 24 procent av kvinnorna och 13 procent av männen tidsbegränsad anställning, medan 40 respektive 11 procent arbetade deltid. Bland småbarnsmödrar är dock frånvaron från arbetet betydligt lägre bland ensamstående än bland gifta och sammanboende. En förklaring kan vara det högre antalet barn bland de sistnämnda. För en ensamstående förälder är det dessutom, av ekonomiska skäl, svårare att vara föräldradledig under en längre tid.

De manliga föräldrarnas högre nivå av förvärsarbete kan påverka arbetsgivarnas benägenhet att anställa män snarare än kvinnor i fertil ålder, framför allt om de redan har småbarn. På arbetsmarknaden som helhet uppvisar kvinnor ungefär en procentenhet lägre relativ arbetslöshet än män, men för föräldrar med barn under sju år är situationen den omvända. På senare år har dock skillnaderna för småbarnsföräldrar minskat.

INKOMSTER

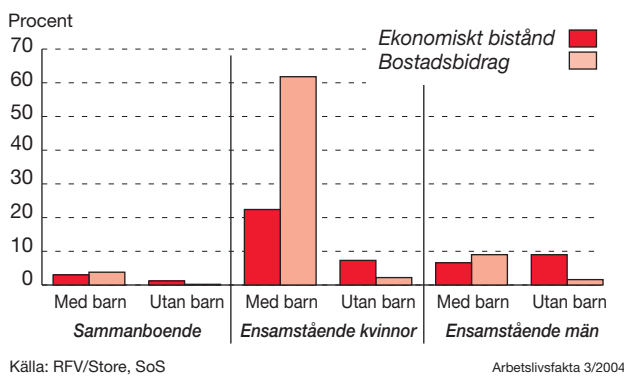
Flera studier har visat att i Sverige föder personer med hög inkomst fler barn än övriga. Eftersom barn kostar och kvinnor förvärsarbetar i mindre utsträckning under småbarnstiden är barnfamiljers disponibla inkomster per familjemedlem dock lägre än de i hushåll utan barn. Den ekonomiska standarden är också lägre ju fler barn som ingår i hushållet. Fler barn betyder samtidigt mer ekonomiskt stöd från samhället, både i absoluta tal och som andel av total inkomst. Allra lägst ekonomisk standard har ensamstående föräldrar med flera barn. I denna grupp stod år 2003 kontantstöd särskilt riktade till barnfamiljer för omkring 30 procent av disponibel inkomst.

Den hushållsgrupp som har högst inkomst är sammanboende par utan barn, följt av sammanboende par med

ett barn. Gruppen med lägst inkomst är ensamstående med ett eller flera barn. Sammanboende par utan barn har drygt 80 procent högre disponibel inkomst än ensamstående med ett eller flera barn.

Ensamstående kvinnor med barn var den hushållsgrupp som i störst utsträckning var beroende av ekonomiskt stöd under 2003. Drygt 22 procent erhöll ekonomiskt bistånd och 62 procent fick bostadsbidrag. En stor del av denna grupp får även underhållsstöd. Både antalet hushåll med ekonomiskt bistånd och antalet hushåll med bostadsbidrag har dock minskat de senaste åren. Minskningen beror både på regeländringar och på förbättringen av arbetsmarknaden. Av samtliga hushåll som fick bostadsbidrag stod ensamstående kvinnor med barn för 59 procent. För hushåll med ekonomiskt bistånd stod ensamstående kvinnor med barn för 18 procent av samtliga biståndshushåll. Sammanboende par utan barn hade minst behov av ekonomiskt stöd.

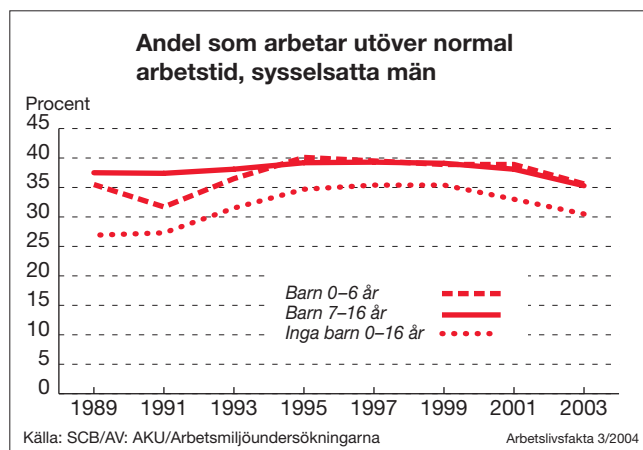
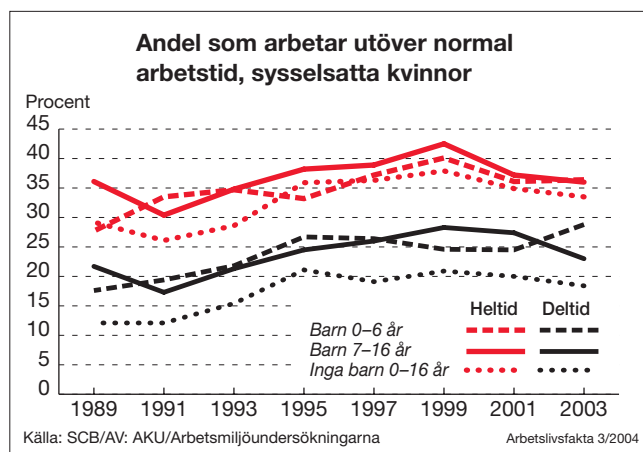
Andel av hushåll 18-64 år med ekonomiskt stöd, 2003

Under 2003 fick cirka 215 000 hushåll, eller sex procent av hushållen i befolkningen 18-64 år, någon gång under året ekonomiskt bistånd. En tredjedel av hushållen var barnfamiljer. Totalt fanns drygt 131 000 barn under 16 år i hushåll som erhöll ekonomiskt bistånd. För samtliga hushållsgrupper, förutom ensamstående män med barn, minskade andelen biståndshushåll jämfört med föregående år. Antalet sammanboende par med barn som fick ekonomiskt bistånd minskade med cirka åtta procent, medan ensamstående män med barn som erhöll ekonomiskt bistånd ökade med cirka fem procent. Sammanboende par med barn var den hushållsgrupp som i störst utsträckning hade ett långvarigt biståndsberoende, det vill säga ekonomiskt bistånd under minst tio månader av kalenderåret, med 40 procent. Ensamstående kvinnor utan barn hade i lägst utsträckning långvarigt biståndsberoende, med 22 procent. Drygt 16 procent av flyktinghushållen och 12 procent av de övriga hushållen, där någon vuxen i hushållet var född utomlands, hade tre eller fler barn. Av de svenskfödda hushållen hade endast 4 procent fler än två barn.

ARBETSMILJÖ

Från Arbetsmiljöundersökningarna, som genomförts vartannat år sedan 1989, framgår att andelen som uppger att de varje vecka är tvungna att arbeta över, dra in på luncher eller ta med jobb hem är störst bland heltidsarbetande kvinnor och män med barn under 17 år. Män utan barn och deltidssarbetande kvinnor uppger detta i betydligt mindre omfattning. Utvecklingen sedan 1989 visar att andelen som uppgett detta ökade mellan 1991 och 1997 för män och mellan 1991 och 1999 för kvinnor. Mellan 1999 och 2003 ses en signifikant minskning, både för män med och utan barn och för kvinnor med barn i åldern 7–16 år. För de deltidssarbetande mödrarna med barn 0–6 år ses däremot en tendens till ökning av övertidsarbete med mera.

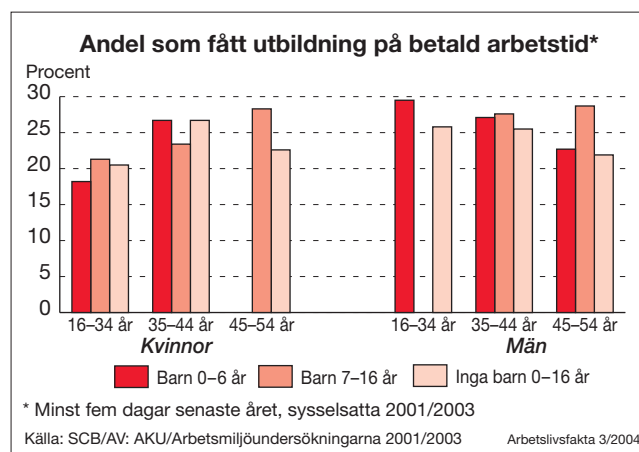

Andelen av de sysselsatta männen och kvinnorna, med och utan barn, som anser sig ha alldeles för mycket att göra följer i stort sett samma mönster som i frågeställningen ovan under perioden 1989–2003. En tydlig skillnad är dock en större andel som upplever att de har alldeles för mycket att göra, speciellt för heltidsarbetande föräldrar. För perioden 2001–2003 instämmer 63 procent av de heltidsarbetande småbarnsfäderna i åldern 35–44 år helt eller delvis i att de har alldeles för mycket att göra. Motsvarande för de heltidsarbetande

småbarnsmödrarna är 67 procent. Deltidsarbetande män och kvinnor i denna ålder utan barn har lägst andel med 32 respektive 47 procent.

Mer än fyra av tio män med småbarn och cirka hälften av kvinnorna med skolbarn, speciellt de som arbetar heltid, anser att de varje vecka saknar tid för privatlivet. De anser detta i större uträkning än sina jämlikar i samma ålder utan barn.

De som uppgivit att de gått till jobbet minst två gånger det senaste året fastän de varit sjuka var fler bland föräldrar än bland övriga. Sex av tio småbarnspappor och nästan samma andel av mammor hade varit sjuknärvarande minst två gånger de senaste tolv månaderna från intervjutillfället (2001/2003). Bland dem utan barn hade bara varannan varit sjuknärvarande i samma omfattning.

Utbildning på betald arbetstid under minst fem arbetsdagar året före mättillfället får föräldrar, speciellt småbarnspappor och heltidsarbetande skolbarnsmammor, i något högre utsträckning än sina jämnåriga utan barn. Unga kvinnor med småbarn och kvinnor som arbetar deltid är däremot sämst lottade i fråga om att få utbildning på betald arbetstid 2001/2003.

ARBETSLIVSFAKTA

Redaktör för detta nummer: Jon Dutrieux

För ytterligare information kontakta:

Arbetsmarknadsstyrelsen

Hans Tydén, tel 08-586 060 00

Arbetsmiljöverket

Lotta Lundholm, tel 08-730 90 00

Riksförsäkringsverket

Jon Dutrieux, tel 08-786 90 00

Socialstyrelsen

Martin Ahlin, tel 08-555 530 00

ISSN-1400-9439